

Pedaqogika üzrə elmlər doktoru, Beynəlxalq Qadınlar Cəmiyyəti və Azərbaycan Respublikası Əsilzadələr Məclisinin üzvü, "Tərəqqi" medallı Zəhra Muradova 10 kitab, 3 monoqrafiya, 4 metodik vəsait, 200-ə yaxın elmi məqalə və tezislərin müəllifidir. Hazırda Azərbaycan Respublikası Təhsil İnstitutunda Təhsilin nəzəriyyəsi və tarixi şöbəsində aparıcı elmi işçi vəzifəsində çalışan Z.Muradovanın Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə təsis edilmiş Qazax Müəllimlər Seminariyasının yaranma tarixi və fəaliyyətinə həsr olunmuş "Zülmətdə parlayan ziya" adlı kitabı bu yaxınlarda işıq üzü görüb. Tarixi məlumatları özündə əks etdirən kitabda seminariyanın təşkilatçıları, ilk müəllimləri, tələbələri, həmçinin qadın məzunları haqqında ətraflı məlumat verilir.

"Zülmətdə parlayan ziya"

"Qazaxda ilk maarif ocağının yaranması" bölümündə müəllif Qazax Müəllimlər Seminariyasının tarixindən bəhs edərək yazır ki, müsəlmanları, o cümlədən Azərbaycan xalqını cəhəlat və əsarət altında saxlayan çar imperiyası gürcü və ermənilərin təhsil almaları üçün şərait yaratsa da, azərbaycanlılara bunu qadağan edirdi. Lakin bu ayrışikliyin uzun müddət davam etməyəcəyini yaxşı başa düşən irticaçı imperiya 1876-cı ildə Gürcüstanda yalnız varlıların uşaqlarının oxuyacağı məktəb-seminariya yaradılmasına razılıq verib. K.D.Uşinskinin layihəsi əsasında Gürcüstanın Qori şəhərində açılan Zaqaqaziya Müəllimlər Seminariyası (Qori Seminariyası) Cənubi Qafqazda ibtidai sinif müəllimi hazırlayan orta pedaqoji təhsil müəssisəsi kimi fəaliyyətə başlayıb. Seminariyanın tatar şöbəsində lisan (dilçilik) dərsi verən böyük maarifpərvər və ədəbiyyatşünas Firidun bəy Köçərli 1917-ci ildə çar hökuməti devrildikdən sonra həmin şöbəyə inspektor təyin olunur. Bir müddət sonra seminariyada millətlər arasında münaqişə qızışır, ruslar işdən çıxarılır, dərslər gürcü dilində tədris olunur. Bu səbəbdən, Firidun bəy Köçərli şöbənin Qazax şəhərinə köçürülməsini məqsəduyğun bilir və beləliklə, AXC-nin xalq maarif naziri Nəsim bəy Yusifbəylinin imzaladığı qərara əsasən, seminariyanın tatar şöbəsi Qazaxa köçürülür. Qazax Müəllimlər Seminariyasının yaradılması AXC-nin Gəncə şəhərindəki fəaliyyəti dövründə təhsil sahəsində atılan ən uğurlu addım idi.

Xeyriyyəçilikləri ilə Azərbaycan tarixində silinməz iz qoyan missionerlər haqqında kitabın "Onlar xeyirxahlıq üçün doğulmuşdular" bölümündə geniş bəhs olunur. Burada

Qazax Müəllimlər Seminariyasının fəaliyyəti, azərbaycanlı uşaqların maariflənməsi üçün əlindən gələni əsirgəməyən, hətta ailəsi üçün tikdirdiyi imarəti seminariyaya bağışlayan Məşədi İbrahim ağa Kosalı, öz mənzilini seminariyada təhsil alan tələbələrə yataqxana kimi verən İsrail ağa Kərbəlayev, xalqın savadlanması, gənc, müstəqil dövlətin çiçəklənməsi üçün əsl fədakarlıq nümunəsi göstərən, "təhsilin milliləşdirilməsinə onun məzmunundan başlamaq gərəkdir" ideyasını irəli sürən görkəmli maarifpərvər Firidun bəy Köçərli, AXC-nin maarif naziri Həmid bəy Şahtaxtinski barədə danışılır.

Müəllif "Azərbaycan dilində yazılan ilk dərslik" adlı hissədə 1882-ci ildə Tiflisdə "Qafqaz Kitabı Ticarəti" nəşriyyatında dərc olunan "Vətən dili" kitabı haqqında yazır: "Vətən dili" kitabı iki hissədən ibarətdir. Birinci hissənin müəllifi Azərbaycanı və onun dilini çox sevən, milli ənənələrimizə, folklorumuza yaxından bələd olan, Qori Müəllimlər Seminariyasında neçə-neçə həmyerlimizin yetişməsində misilsiz əməyi olan Aleksey Çernyayevskidir. İkinci hissəni isə A.Çernyayevski Səfərəli bəy Vəlibəyovla birgə işləyərək ərsəyə gətirmişdir. Kitabdakı şeirlər həmin dövrün maarifçi ziyalı Həsənəğa xan Qaradağskinindir. Bu kitab həmin dövr üçün çox gərəkli dərslik hesab edilirdi".

"Zülmətdə parlayan ziya" kitabının "ADA Universitetinin

Qazax Mərkəzi" bölümündə bir vaxtlar xeyriyyəçi Məşədi İbrahim seminariyaya bağışladığı, təxminən 130 yaşlı binanın bərpasından sonra 2022-ci ilin oktyabrında ADA Universitetinin Qazax Mərkəzinin fəaliyyətə başlamasından söz açılır.

"Qazax Seminariyasında təlim və tərbiyə məsələləri", "Seminariyada sinifdən xaric və məktəbdən kənar işlər", "Seminariyanın təhsilin inkişafında rolu", "Bir ocaqda iki maarif ziyası", "Qazax Müəllimlər Seminariyasının yetirmələri", "Qazax Müəllimlər Seminariyasının qadın məzunları" adlı məqalələrdə müəllif Qazax Müəllimlər Seminariyasının Azərbaycanda milli təhsilin inkişafında, o cümlədən orta ixtisas təhsilli müəllim kadrlarının hazırlanmasında səmərəli fəaliyyətinə, əvəzsiz roluna diqqət çəkmiş, onun Qori Müəllimlər Seminariyası qədər şöhrət qazandığını vurğulamışdır.

Mehpar ƏLİYEVƏ,
"Respublika".